

EGYÜTT A KÁRPÁT- MEDENCÉBEN

SZKA208_27

Készítette: Erdei Erika

SZOCIÁLIS, ÉLETVITELI
ÉS KÖRNYEZETI KOMPETENCIA

8. ÉVFOLYAM

MODULVÁZLAT

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
I. Ráhangelés, a feldolgozás előkészítése					
I/a Előzetes feladat					
A	A tanulók azt a feladatot kapják a foglalkozást megelőző tanóra végén, hogy szüleikkel beszélgetve nézzenek utána saját családnevük eredetének, és annak, hogy milyen általuk ismert népek képviselői jelennek meg az őseik között.	A témához való személyes kapcsolódás megteremtése Identitás	Egyéni kutatómunka		
I/b Nemzetiségi gyökereink					
A	A tanár megkérdezi, hogy kik találtak valamilyen néphez való tartozásra utaló mozzanatot saját családnevük elemzése során. A diákok sorban elmondják, hogy milyen népcsoportok képviselőit azonosították saját elődjek között. A tanár minden újonnan előkerülő népvévet felír a tábla bal oldalára, és a nevek mellé húzott vonalakkal jelöli az osztályon belüli előfordulásuk számát. Végül összesítik az adatokat, és megállapítják, hogy nemzetiségi szempontból mennyire színes, illetve mennyire homogén az osztályba járó tanulók elődeinek összetétele. 10 perc	A témához való személyes kapcsolódás megteremtése Kíváncsiság Nyitottság Identitás	Frontális munka – beszélgetés, az egyéni tapasztalatok megosztása		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II. Új tartalom feldolgozása					
II/a Többség és kisebbség Magyarországon					
A	<p>A tanár, három oszlopot kijelölve, felírja a tábla még üresen álló részére a következő kifejezéseket: többség, kisebbség, egyik sem. Az osztály közösen megállapítja, hogy a felsorolt népek közül melyek képviselői tekinthetők Magyarországon a többséghez, illetve valamelyik kisebbséghez tartozónak, és kik azok, akik egyik kategóriába sem sorolhatók be.</p> <p>Ezután a tanulók négyfős csoportokat alkotnak. A csoportok megkapják a hazai kisebbségekről szóló, négy részre vágott lexikoncikket (D1). Minden tanuló elolvassa a neki jutott szövegrészt, majd a csoport közösen választ keres a D2 feladatlap kérdéseire.</p> <p>A diákok a tanár irányításával ellenőrzik a kérdésekre adott válaszok helyességét. Ezután visszatérnek a táblán lévő besorolásokhoz, és összevetik azt a frissen megszerzett tudással. A rossz helyen szereplő népségeket átírják a megfelelő oszlopba.</p> <p style="text-align: right;">20 perc</p>	<p>Fogalomtisztázás, kategóriák alkotása</p> <p>Rendszerezés Együttműködés</p>	<p>Frontális munka – közös gondolkodás</p> <p>Csoportmunka – közös feladatmegoldás</p>	<p>D1 (A kisebbség fogalma)</p> <p>D2 (Feladatlap)</p>	<p>P1 Megoldó kulcs)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/b Kisebbségeink					
A	<p>A tanulók a hazai etnikai és nemzeti kisebbségek számának megfelelően 13 kis csoportot alkotnak. Minden csoport húz egy kisebbségi kártyát. A csoportok egy-egy térképvázlatot és a kihúzott kisebbség földrajzi elterjedtségéről információt adó szöveget kapnak. A tanulók feladata az, hogy a szöveg alapján jelöljék meg a térképükön azokat a pontokat, ahol az adott kisebbség nagyobb lélekszámban él.</p> <p>Ezután minden csoport szóvivője, különböző színű zsírkrétát használva, átvezeti a nagy közös térképvázlatra a csoportmunka eredményét. A tanár szükség esetén pontosítja a jelöléseket. A többiek addig készítenek egy csíkot a jelmagyarázathoz, amit felragasztanak a nagy térkép aljára.</p> <p style="text-align: right;">10 perc</p>	<p>A hazai nemzetiségek azonosítása</p> <p>Szövegértés Információk konvertálása Térbeli tájékozódás</p>	<p>Csoportmunka – szövegértelmezés, térképvázlat készítése</p> <p>Egész csoportos gyakorlat – közös térkép-készítés</p>	<p>D3 (Kisebbségi kártyák)</p> <p>A tanár által készített kis térképvázlatok</p> <p>D4 (Információs szövegek)</p> <p>Nagy térképvázlat Színes zsírkréták Papírragasztó</p>	<p>P2 (Térképvázlatok)</p> <p>P3 (Magyarország etnikai térképei)</p>

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/c Kutatási feladat					
A	<p>A tanulók az előző gyakorlat során kialakult csoportokban tovább dolgozva, azt a házi feladatot kapják, hogy ismerkedjenek meg kicsit alaposabban a kártyájukon szereplő kisebbség történetével, és gyűjtsenek a következő órára olyan képeket, amelyek az adott kisebbség kultúrájának Magyarországon található értékeiből adnak ízelítőt. A kiscsoportos önálló kutatómunkát gondolati vezérfonalként egy szempontsor segíti (D5). A tanulók a megszerzett információkat fél oldalas fogalmazásban foglalják össze. Ezt elhelyezik egy A/3-as méretű tablón, és körberakják a gyűjtött képekkel.</p> <p>5 + 45 perc tanórán kívüli munka</p>	<p>A nemzetiségi kultúrák iránti nyitottság erősítése</p> <p>Kíváncsiság Tolerancia Információkezelés Igényesség Együttműködés</p>	<p>Csoportmunka – információk gyűjtése és rendszerezése</p>	D5 (Kutatási szempontsor)	
B	<p>Ha van az osztályban olyan tanuló, akinek a családja valamelyik nemzetiséghez tartozónak vallja magát, akkor ő – az addigi csoportjából kiválva – a saját nemzetiségének megfelelő kutatással foglalkozhat.</p> <p>5 + 45 perc tanórán kívüli munka</p>	<p>A személyes érintettség megélése</p> <p>Önállóság Önkifejezés</p>	<p>Egyéni kutatómunka</p>		

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
II/d A kutatómunka eredményeinek bemutatása					
A	A csoportok tagjai az óra előtti szünetben jól látható módon elhelyezik tablójukat a terem falán. A szóvivők előbb 1 percben ismertetik, hogy milyen válaszokat találtak a megadott kérdésekre, majd fél percben bemutatják a tablójukon szereplő kulturális értékeket. 20 perc	Ismerkedés a magyarországi kisebbségekkel Előadókészség Időérzés	Frontális munka – tanulói kiselőadások	Az elkészült tablók	
B	Az a tanuló, aki saját nemzetiségének kultúrájával foglalkozott, információkkal egészíti ki a többiek azonos témájú beszámolóját.	A saját nemzetiségi identitás megerősítése	Frontális munka – előadás hallgatása		
II/e Magyarok kisebbségben					
A	Tanári irányítással az osztály közösen áttekinti, hogy melyek azok az országok, ahol a mi kisebbségeink alkotják a többséget. Azonosítják, hogy ezek közül melyek azok, ahol viszont a magyarok élnek kisebbségben. A tanulók hét csoportot alkotnak. Minden csoport kap egy sorozat utazási prospektust valamilyen határon túli térségről, ahol magyar kisebbség is él. A prospektusok képei és információi alapján készítenek egy olyan tablót, amely az adott térség természeti és kulturális értékeiről ad képet. A tablók felkerülnek a falra, és mindenki megnézi őket. 20 perc	A határon túli magyar kisebbség földrajzi elhelyezkedésének rögzítése Nézőpontváltás Információkezelés Együttműködés	Frontális munka – tanári magyarázat és beszélgetés Csoportmunka – közös tablóképzés Egész csoportos gyakorlat – tárlatlátogatás	Utazási prospektusok a határon túli magyar területekről A/3-as papírok Írószerek, ollók Papírragasztó Ragasztógyurma	

	Tevékenységek – időmegjelöléssel	A tevékenység célja/ fejlesztendő készségek	Munkaformák és módszerek	Eszközök/mellékletek	
				Diák	Pedagógus
III. Az új tartalom összefoglalása, ellenőrzés és értékelés					
III/a Az Európai Unió állásfoglalása a kisebbségekkel kapcsolatban					
A	A tanár összegzi az Európai Unió kisebbségekkel kapcsolatos állásfoglalásának a lényegét a diákok számára. Egyúttal utal rá, hogy Magyarország, Ausztria, Szlovákia és Románia már tagja az Uniónak, s a déli államok is tagokká szeretnének válni. Ezután közösen mérlegelik, vajon miként fogja befolyásolni az uniós tagság a kárpát-medencei kisebbségek életét. 5 perc	Az együttélés új európai perspektíváinak felvillantása Kritikai gondolkodás	Frontális munka – tanári közlés és beszélgetés		P4 (Háttér-információk)

TANÁRI SEGÉDLETEK

P1 Megoldó kulcs a D2 feladatlaphoz

1. Kiket tekint az 1993. évi LXXVII. Törvény Magyarországon etnikai kisebbségnek?
 - Megoldás: Egy társadalmi csoporton belül az a kisebb létszámú csoport, amely valamilyen ismérv révén különbözik a többségtől. Az Alkotmány kisebbségnek tekint minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoportot, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, amelynek tagjai magyar állampolgárok, és a lakosság többi részétől saját nyelve, hagyománya, kultúrája különbözteti meg, s amelynek összetartozás-tudata ennek megőrzésére, valamint közösségeik érdekvédelmére és kifejezésére irányul.
2. Mi köti össze a többség és a kisebbségek tagjait?
 - Megoldás: Az állampolgárság köti össze őket.
3. Mi választja el őket?
 - Megoldás: A lakosság többi részétől saját nyelve, hagyománya, kultúrája különbözteti meg, s amelynek összetartozás-tudata ennek megőrzésére, valamint közösségeik érdekvédelmére és kifejezésére irányul.
4. Mit tilt meg a törvény valamennyi állampolgár számára?
 - Megoldás: A kisebbségekkel szemben tilos bármiféle hátrányos megkülönböztetés, nem megengedett a többségi nemzetbe való beolvasztásuk, az általuk lakott területek nemzeti vagy etnikai viszonyainak megváltoztatása, az erőszakos át- és kitelepítés, a kisebbségek életkörülményeinek megnehezítése stb.

5. Milyen szervezeteken, hivatalokon keresztül gyakorolhatják közösségi jogaikat a kisebbségek?
 - Megoldás: 13 etnikai és nemzeti kisebbséget tartanak számon (cigányok, németek, horvátok, szlovákok, románok, bolgárok, görögök, lengyelek, örmények, ruszinok, szerbek, szlovének, ukránok), mindegyik rendelkezik önkormányzattal.

Kiegészítő kérdés:

Miért nem tekinti a hazai jog etnikai kisebbségnek a Magyarországra a rendszerváltás (1990) óta betelepült ázsiai származású (kínai, mongol, afgán, arab) embereket?

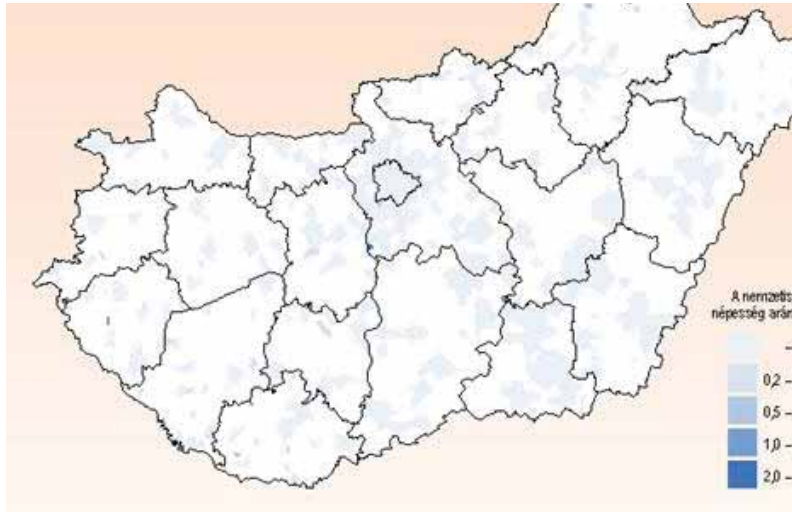
Válasz: Nem élnek Magyarországon legalább egy évszázada. Az alkotmány kisebbségnek tekint minden olyan, a Magyar Köztársaság területén legalább egy évszázada honos népcsoportot, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van.

P2 Térképvázlatok

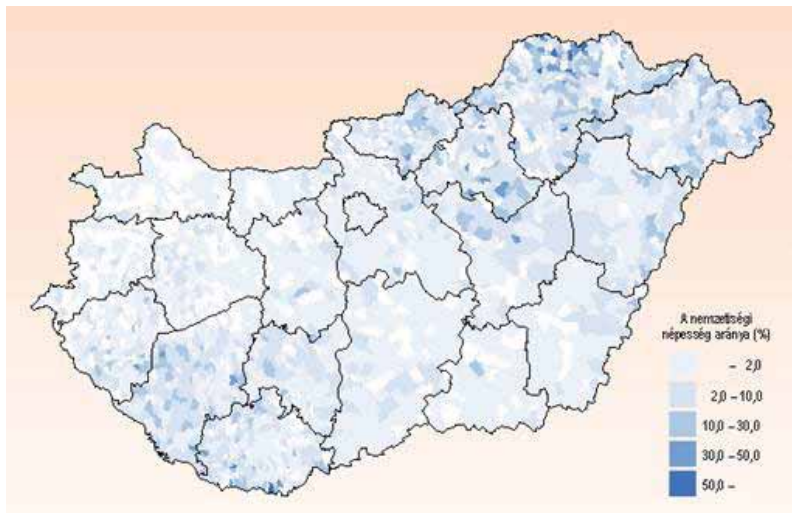
A modulhoz 13 db A/4-es és egy nagyméretű vázlatot kell készíteni a következő módon. Az alábbi vázlatok egyikét pausz papírra át kell rajzolni, s ezt fel kell nagyítani, majd 13 példányban sokszorosítani kell. A nagy vázlat úgy készíthető el, hogy az alábbi térképek egyikért kivetítjük egy (a falra erősített) csomagolópapírra, és vastag filctollal körberajzoljuk az országot, illetve a megyék kontúrjait.

P3 Magyarország etnikai térképei

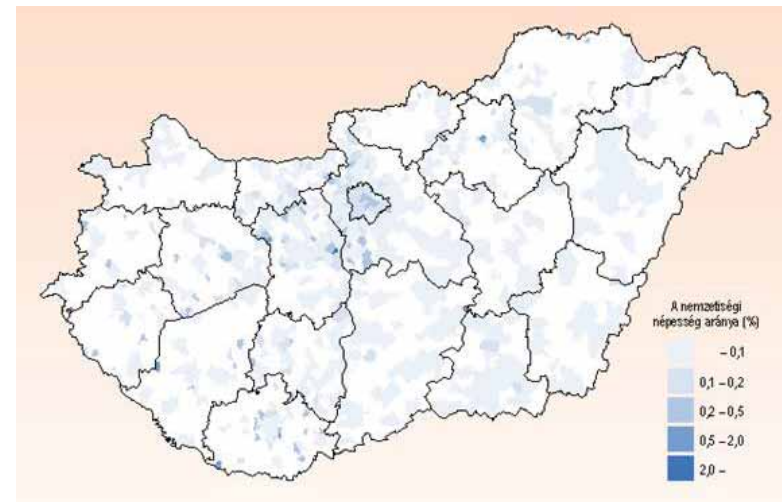
1. bolgár

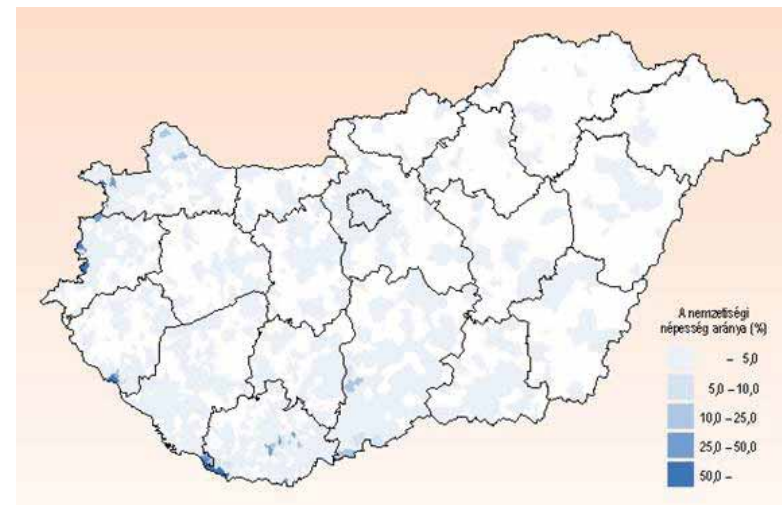
2. cigány

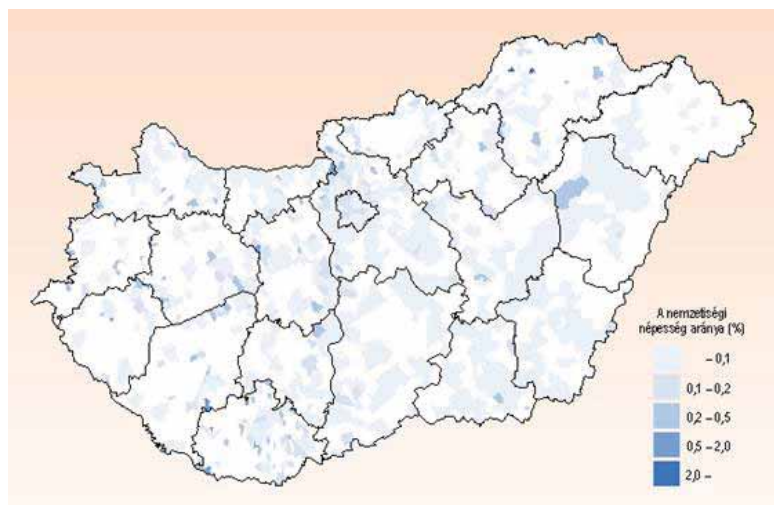
3. görög

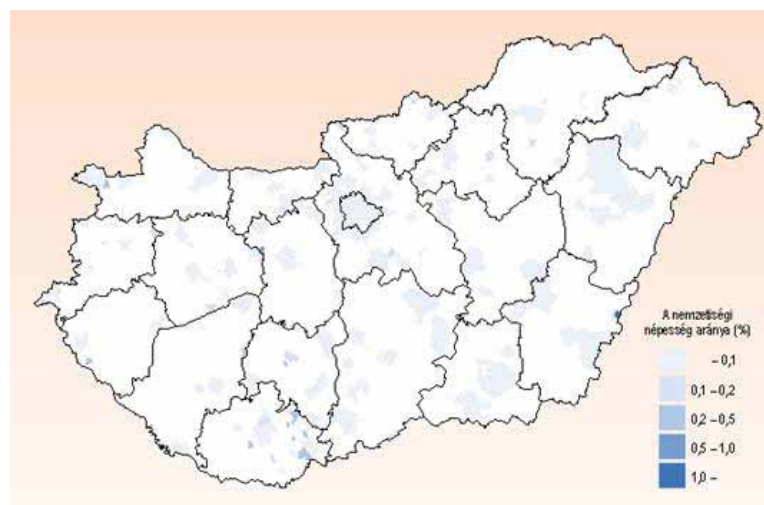
4. horvát

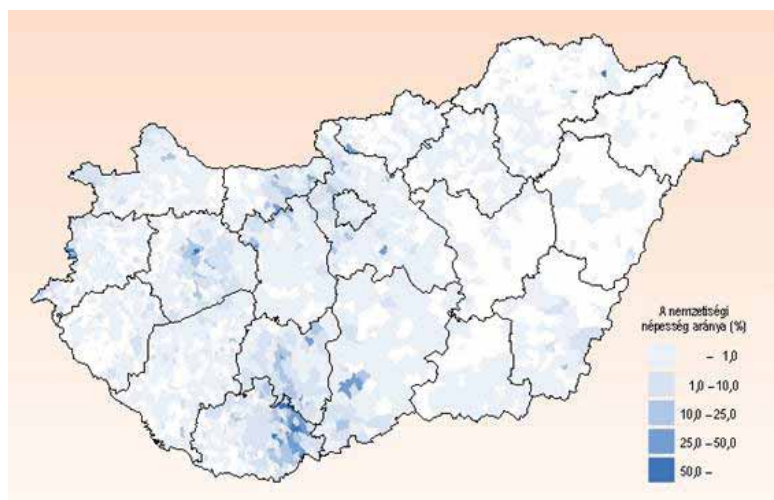
5. lengyel

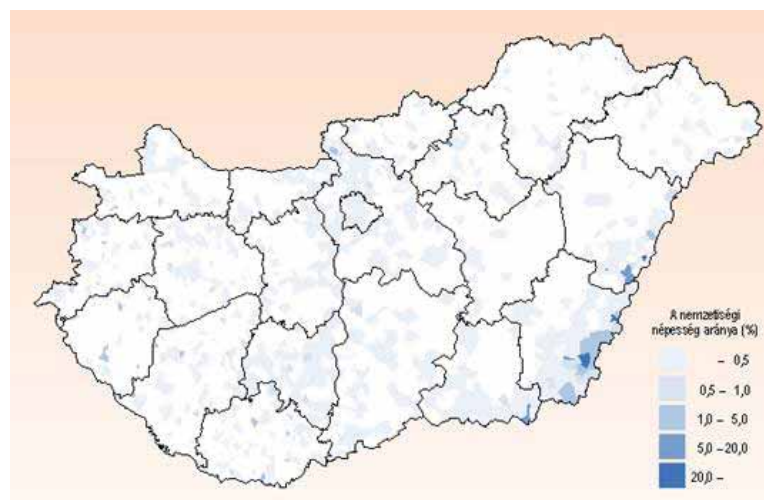
7. örmény

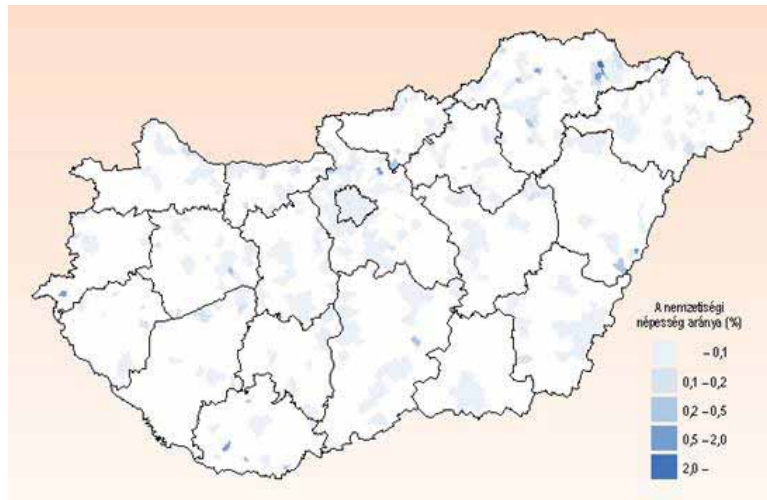
6. német

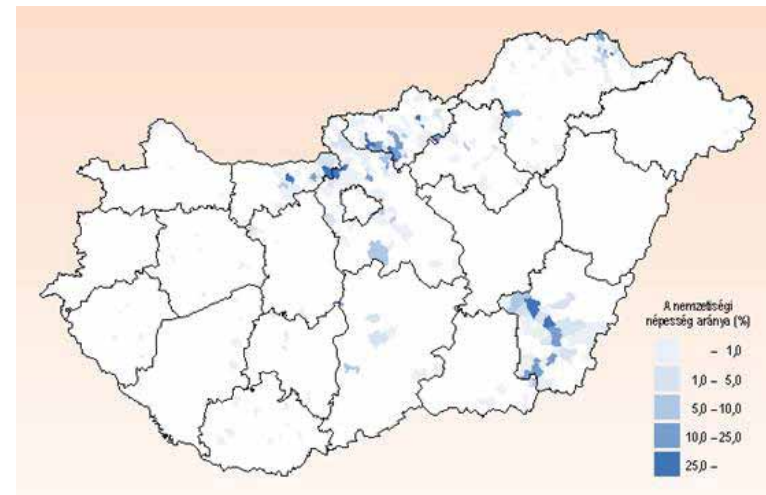
8. román

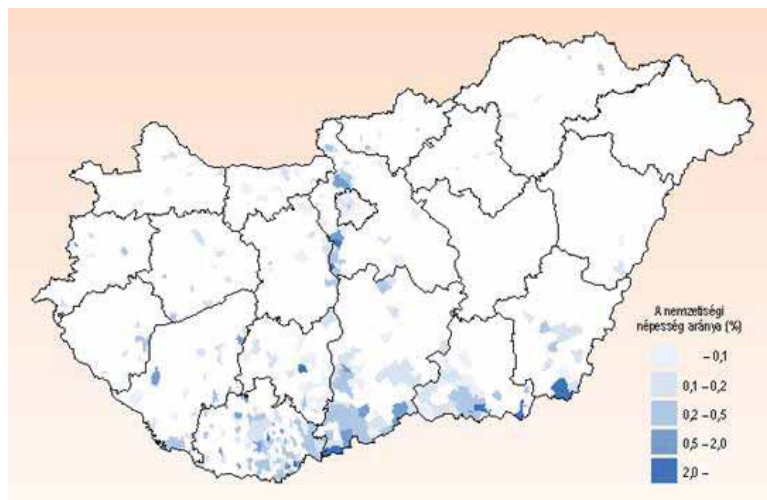
9. ruszin

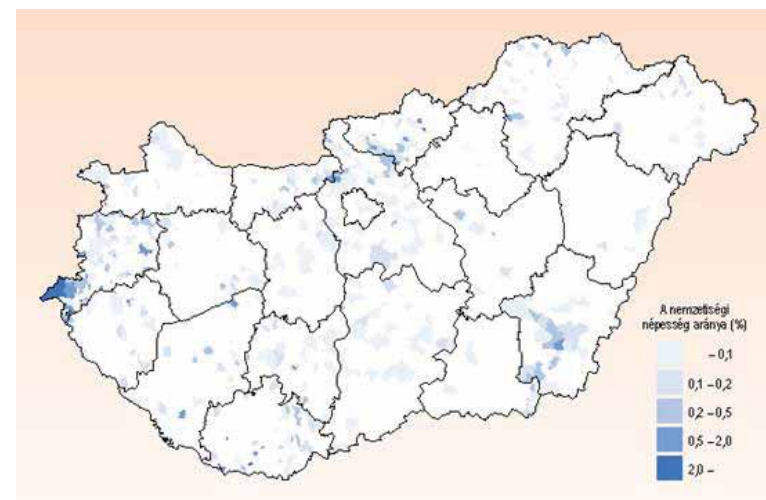
11. szlovák

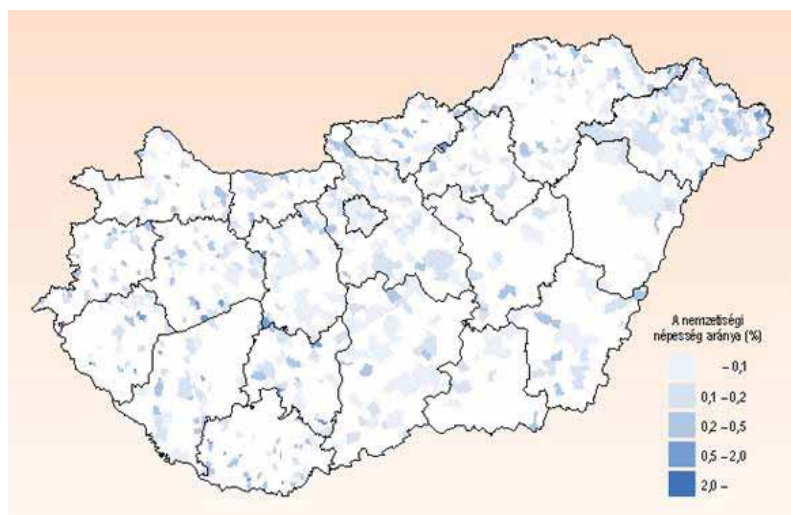
10. szerb

12. szlovén

13. ukrán

P4 Háttér-információk

A kisebbségi kérdés súlya az EU-ban

Ha az Európai Uniót lecsupasztjuk a gyakorlati, napi politikai és retorikai elemektől, és csak mint csupasz jogi vázat tekintjük, alaposan csalódunk abban, amit a „kisebbségi lét javításáért” eddig közösségi jogszabályokban lefektettek. A közösség számára a kisebbségi kérdés nem is igazán létezett, egészen a kilencvenes évek elejéig, amikor a posztkommunista térségben kialakult feszültségek kapcsán végül óhatatlanul előtérbe nem került. Ekkor is azonban biztonsági, illetve stabilitási problémaként jelent meg: nem a kisebbségek helyzetének általános rendezése volt a fókuszban, hanem a kisebbségi kérdésből fakadó feszültségek csökkentése. Ezért, miközben komoly energiákat fektetett az Unió a komolyabb konflik-

tusok rendezésére (például délszláv válság), a kisebbségekkel kapcsolatban nem törekedett átfogó jogszabályok készítésére. A jogi passzivitás ezen kívül azzal is indokolható, hogy a tagállamok sem egységesek a kisebbségi kérdés kapcsán: a francia jogrendszer például nem ismeri a kisebbségi jogot. Komoly jogfilozófiai viták vannak a pozitív diszkrimináció és a kollektív jogalanyiság körül is.

A kisebbségi jog és a bővítés

Mint láttuk, a keleti bővítéssel a kisebbségi kérdés előtérbe került, de a stabilitási, biztonságpolitikai prioritásoknak alárendelve; az Unió az 1998–2004 közötti csatlakozási tárgyalások alatt két kisebbségre fordított kiemelt figyelmet, a balti orosz kisebbségre és a roma kisebbségre (előbbi az EU–Oroszország viszonyt befolyásolja, utóbbi esetében migrációs nyomásra számítottak). Ekkor sem tartották azonban fontosnak saját közösségi jogszabályok készítését, hanem megelégedtek egyrészt az Unió alapelveinek számonkérésével (egyéni szabadságjogok biztosítása, demokratikus berendezkedés, szubszidiaritás), valamint más, összeurópai szervezetek (Európa Tanács, EBESZ) joganyagainak átvételével.

Felmerül a kérdés, hogy ha nincsen közösségi jogszabály, akkor ezek a jelentések mit kértek számon a csatlakozni szándékozó államoktól?

A válasz: az Európa Tanács két dokumentumát, melyet az Unió vezető politikusai és intézményei is referenciaként fogadnak el a kisebbségi jogok biztosításához: (zárójelben a megalkotás / hatálybalépés dátuma)

- Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája (1992 / 1998) – Nyelvi Charta
- Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény (1995/1998) – Keretegyezmény

Az új tagállamok irányába nem hivatalos elvárás volt a Nyelvi Charta és a Keretegyezmény ratifikálása, melyet a csatlakozó államok meg is tettek.

Ez a megoldás azonban sok szempontból problémás. Egyrészt, az Unió nem saját jogi dokumentumait kérte számon a csatlakozóktól, így bár a *Charta és az Egyezmény* ratifikálása egy elvárt minimum volt feléjük, annak megsértése esetén nem a luxemburgi *Európai Bíróság*, hanem a *strassbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága* az illetékes. Ennél jóval fontosabb az, hogy a dokumentumok meglehetősen „óvatosak”; ahogy egy szakértő fogalmaz, „szégyenlős kisebbségvédelmet” folytatnak. (KOVÁCS, 1996.) Ez kitűnik a kisebbségek definiálásakor, a kisebbségi jogalanyiség meghatározásakor és a kisebbségi jogok biztosításakor is.

1. A kisebbségek definiálása

A fenti kisebbségjogi dokumentumokban visszaköszönő gyakorlat a „hagyományos” és „új” kisebbségek elhatárolása egymástól. Utóbbiak közé azok tartoznak, melyek a XX. században, vagy a második világháború után jelentek meg Európában. Ennek ideológiai háttere, hogy a kisebbség abban az esetben értékhordozó – tehát védelemre szoruló – tényező, ha valóban a helyi hagyományokat, a helyi identitást őrzi magában. Nem számít tehát kisebbségnek a hárommillió németországi török vendégmunkás (akiknek egy része már Németországban született), védelemre jogosult kisebbség viszont az olasz Alpok tövében élő pár tízezer ladin. Mint azt több hazai szakértő is megállapította (GÁL, 2004), ezen a konfliktusokat magában hordozó hozzáálláson pillanatnyilag nem is kíván a közösség változtatni.

2. A kisebbségi jogalanyiség

A kisebbségekkel kapcsolatban érdekes kérdés, hogy egyéni vagy kollektív jogokat biztosít-e. A *Keretegyezmény* eredeti válto-

zatában (ami végül az *Európa Tanács* keretén belül működő *Európa Parlament* 1201. számú ajánlásaként lett elfogadva) megjelent a *kollektív jogalanyiség, az autonómiához való jog*. Ez a Keretegyezményből végül kimaradt. A Nyelvi Charta pedig az egész kérdést megkerüli azzal, hogy nem a személyeket, hanem a nyelvet teszi a jog alanyává. A nyelv szorul tehát védelemre, a „többnyelvűség és sok kulturájúság szellemében” (KOVÁCS, 1996. 65. o.) – valójában ez közvetetten a beszélő jogvédelmét is jelenti. Emellett a dokumentumok adósak maradnak azzal is, hogy milyen kritériumok alapján számít valaki egy jogilag elismert kisebbséghez tartozónak. (VIZI, 2003.) A kisebbségek „definiálása” másutt is komoly nehézséget jelent, az ENSZ saját kisebbségvédelmi deklarációját is definíció nélkül fogadta el. Egy magyar szakértő (BRUHÁCS, 1988) a *res ipsa loquitur* – „a dolgok magukért beszélnek” elv alkalmazását tartja megoldásnak.

3. A kisebbségeknek biztosított jogok

Mind a Nyelvi Charta, mind a Keretegyezmény az élet számos területét érintik, a médiától kezdve az oktatáson át a közigazgatásig, szembeűnő azonban a konkrétumok hiánya, sőt azok tudatos kerülése. A keretegyezménnyel ugyanez a helyzet – a kisebbségi nyelvek tanulásáról például azt mondja ki, hogy legyen „megfelelő lehetőség” kisebbségi nyelvet megtanulni ott, ahol a nemzeti kisebbségek „jelentős számban” élnek (14. cikkely, 2. bekezdés). (KARDOS, é.n.) „Abban a mértékben, ahogyan az ésszerűen szükséges”; vagy: amennyiben „a beszélők száma ezt indokolja” – visszatérő gumicsont-fogalmak a Keretegyezményből. Ez mindkét dokumentum legnagyobb hiányossága, mert így nem teremtenek normatív jogi alapot egy bírósági döntéshez.

Az Unió keleti bővítése mindenesetre napirenden tartotta a kisebbségi kérdést, aminek eredményeként a koppenhágai félmondat az amszterdami szerződésbe is bekerült 1997-ben. Sokan áttörésnek tekintik azt is, hogy az uniós alkotmány tervezetébe is bekerült

egy, a kisebbségek védelmére történő fontos utalás. Amiből sajnos a jelenlegi (2005. július) helyzetet figyelembe véve, sokára lesz mindenki által hivatkozható jogi alap.

Összefoglalás magyar szemmel

A fenti sorok talán rossz benyomást keltenek az Olvasóban a kisebbségek Unión belüli lehetőségeit illetően. Igen ám, de ez csak az Unió jogi csontváza – a gyakorlatban ennél színesebb és összetettebb a kép.

Először is, az Európai Parlamentben zajló vitáknak visszatérő tárgya a kisebbségvédelem, az ott hozott határozatok és ajánlások közül több foglalkozik ezzel a kérdéssel. Bár az uniós nyilvánosság eléggé szűk, de erős nyomást képes kifejteni: Szlovákia és Románia irányába például egyértelmű elvárás volt, hogy integrációs érettségüket a magyar párt kormányba hívásával bizonyítsák. Ezt a – nyugodtan történelminek nevezhető lépést – mindkét állam megtette, és ma mintegy féltucat magyar miniszter (köztük két miniszter-

elnök-helyettes) tevékenykedik a szomszédos államokban. Sajnos a magyar „nemzetfáltásból” eredő euroszkepticizmus ezeket az összefüggéseket nem értékeli megfelelően.

Másodszor, az Unió intézményrendszerében is megvan a kisebbségek helye. Az 1994-ben létrejött „Régiók Bizottsága” közvetetten biztosít megjelenési lehetőséget a kisebbségeknek. Számos program és intézmény, a Phare-tól kezdve az eurorégiók rendszerén át az European Cultural Foundation-ig a közös költségvetésből biztosít forrást a kisebbségek helyzetének javításához, még ha nem is ez a kimondott hivatalos céljuk.

Végül érdemes megemlíteni az *Európai Bíróságot*, melyben – tradicionálisan aktív és jogfejlesztő munkáját látva – megvan a potenciál arra, hogy egyes kisebbségi ügyekben precedens értékű döntést hozzon.

Kollai István: A nemzeti kisebbségek helye az Unió jogrendszerében
<http://europeum.org.hu>